

Meten = Weten

**een burgerinitiatief tegen bestrijdingsmiddelen in
de gemeente Westerveld in Drenthe**

Over hoe een mooie plattelandsgemeente, die zich het Nationale Park van Drenthe noemt, steeds zwaarder gebukt gaat onder een groeiende industriële landbouw met veel bestrijdingsmiddelen.

METEN is WETEN

Introductie

Meten = Weten is een spontaan initiatief van betrokken inwoners in de gemeente Westerveld. Zij brachten samen geld bijeen om dertien monsters van bodem, gewas, grond- en oppervlaktewater te laten onderzoeken op bestrijdingsmiddelen. De groep maakt zich zorgen over het grote gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw en de invloed van de groeiende agro-industrie op de leefomgeving van de inwoners van Westerveld.

Meten = Weten is niet gebonden aan een politieke groepering of actiegroep en heeft geen juridische status. Ze bestaat uit een werkgroep van 20 mensen uit heel Westerveld en een achterban van ongeveer 160 vrienden.

Het burgerinitiatief richt zich niet tegen boeren en lelietelers. Ze richt zich in eerste instantie op een gemeente die haar burgers, haar platteland en haar natuur met drie Natura 2000 gebieden waarvan twee Nationale Parken, niet beschermt met adequate regelgeving. Een gemeente die veel praat over lelieteelt (er is zelfs een wethouder lelieteelt) maar tot nog toe geen beleid heeft ontwikkeld om de groei van een niet-duurzame agro-industrie, met bloembollen en lelies als giftige extremen, binnen de perken te houden. Daardoor is de balans tussen draagkracht en draaglast van de samenleving, de natuur en de bodem volledig uit evenwicht. Ze richt zich ook op een provinciale overheid die weinig oog heeft voor de gevolgen van lelieteelt op de natuur en op het Drentse platteland en een landelijke overheid die een belangrijke rol speelt in het toelaten van bestrijdingsmiddelen.

Ontstaan van Meten=Weten

Na afloop van het *100dagendebat Hoopvol of Hopeloos Landschap* georganiseerd door stichting Bollenboos op 18 oktober 2018 in Diever, ontstond er spontaan bij een aantal bezoekers het idee om de koppen bij elkaar te steken en te onderzoeken of ze het heft in eigen hand konden nemen. Tijdens het 100dagendebat werd duidelijk dat de gemeente de sector nog een jaar de tijd zou gunnen om zelf met oplossingen te komen. Het was de zoveelste keer dat je als burger na een bijeenkomst over lelieteelt en landschap gefrustreerd naar huis ging. Meer dan vijftien jaar wordt er al actie gevoerd door Stichting Bollenboos¹. Er is eindeloos vergaderd, er zijn ronde tafelgesprekken geweest, symposia, er zijn twee uitzendingen van Zembla² aan gewijd, een Zwartboek Gifklikker³ gemaakt enz. enz. Milieudefensie Westerveld heeft om handhaving gevraagd vanwege illegale spoelwaterlozingen en kaart het spuiten vlakbij natuur aan, etc. Hoewel de problemen onderkend worden en er een wetenschappelijk blootstellingsonderzoek van omwonenden gaande is (RIVM), is er tot op heden in de dagelijkse praktijk van omwonenden nauwelijks iets veranderd. Integendeel: de bollenteelt in Drenthe is sinds 2000 verviervoudigd en groeit nog steeds; in 2018 met 30%.

¹ www.bollenboos.nl

² <https://www.uitzending.net/gemist/225401/Nederland-1/Zembla.html> en https://www.2doc.nl/spel~VARA_101250222~gif-in-de-bollenstreek-zembla~.html

³ <http://www.bollenboos.nl/pdf/zwartboek%20maart%202015-kleiner.pdf>

Bij ieder overleg krijgen bezorgde burgers steevast te horen dat ze zich geen zorgen hoeven te maken, immers de boeren houden zich aan de wet, de lelietelers innoveren en verduurzamen, de gebruikte pesticiden zijn toegestaan door het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb). En dus moeten boer en burger het maar samen zien op te lossen.

De initiatiefnemers van Meten=Weten vroegen zich af of de overheid gedwongen zou kunnen worden om, net als bij de Klimaatzaak van Urgenda, maatregelen te treffen om haar burgers en natuur te beschermen. Maar dan zou je feiten moeten hebben over hoeveel bestrijdingsmiddelen zich in de bodem, het oppervlaktewater en in je moestuin bevinden. Daar is nooit goed onderzoek naar gedaan. Dat maakt het moeilijk om een zaak over gewasbeschermingsmiddelen te beginnen.

Meten=Weten

Meten=Weten werd op die bijeenkomst in Diever gezegd. Waarom dan niet zelf naar feiten zoeken? Waarom afwachten wat de gemeente gaat doen? Een week later was de Werkgroep Meten=Weten geboren. De werkgroep wilde zo snel mogelijk een quickscan laten uitvoeren en vijf grondmonsters laten onderzoeken bij een onafhankelijk laboratorium. De leden van de werkgroep stuurden een crowdfundingbrief naar vrienden en bekenden met de vraag of ze het onderzoek financieel wilden steunen en de brief wilden doorsturen. De brief plonsde als een steen in een ogenschijnlijk stille vijver. Er kwam een enorme respons. Binnen een paar dagen waren er meer dan 160 steunbetuigingen en in plaats van de gevraagde 1500 euro stond de teller binnen korte tijd op meer dan 7000 euro. Dat had niemand verwacht. Nu konden er meer monsters genomen worden. Uit de vele reacties bleek dat mensen erg blij waren met het initiatief.

Ongerustheid

Uit gesprekken en reacties met donateurs van Weten=Meten bleek een grote ongerustheid en boosheid over veel meer aspecten dan alleen bestrijdingsmiddelen. Uiteraard was er de angst dat je directe omgeving met bestrijdingsmiddelen besmet raakt, je kinderen, huisdieren, moestuin. Mensen vertelden dat de was stonk na een spuitbeurt en ze opnieuw moesten wassen. Ook verhalen over dode vogels in de tuin en dode vissen en kikkers in de vijver als er gespoten was. Een jong gezin kreeg op 6 meter afstand van de terrasdeur een lელიeveld en zag met stijgende verbijstering hoe bij het spuiten nevel neerkwam op het gazon en de trampoline. Een ander had 5 meter van de moestuin lelies en twijfelde of je er nog veilig uit kon eten. Iemand met COPD had extra medicijnen nodig maar moest uiteindelijk toch het huis ontvluchten. En er waren nog meer zorgen over de gezondheid: allergieën, opgezwollen slijmvliezen, Parkinson en kanker. Je hebt het en je weet niet of het door de pesticiden komt. Dat maakt onzeker. En het frustrerende is dat je je niet kunt verweren.^{4, 5}

⁴ <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/08/30/hoge-blootstelling-pesticide-geeft-geboortefwijkingen-12728595-a1571514>

⁵ <https://www.nemokenislink.nl/publicaties/snoep-verstandig-eet-een-appel/>

Oudere dame waarvan het huis diverse malen omringd was door bloembollen:
"We maken ons zorgen om al dat gespuut zo vlak rond ons huis. Mijn man heeft beginnende Parkinson en ik heb kanker gehad. Je kunt nooit met zekerheid zeggen of dat komt door het landbouwgif of dat je dat anders ook zou hebben gekregen. Maar het gaat toch knagen."

Het was opvallend dat omwonenden tegenover werkgroepleden van Meten=Weten openhartig waren over hun zorgen, maar dichtklapten op het moment dat gevraagd werd of hun verhaal gepubliceerd mocht worden. Men was bang voor sociale uitsluiting, ruzie met de buurt of intimidatie. Mensen waren bang dat hun huis onverkoopbaar zou worden als bekend zou worden dat het regelmatig omringd werd door een bestrijdingsmiddelen-intensieve teelt.

Landschap en natuur

Inwoners maken zich zorgen over het landschap dat verandert, over eeuwenoude essen die intensief bespoten worden met bestrijdingsmiddelen, waarvan het natuurlijk reliëf verdwijnt door de wijze van oogsten en die inklinken door zware landbouwmachines. Men vreest verdere achteruitgang van vogels en insecten, teloorgang van biodiversiteit, verdere vervuiling van het grond- en oppervlaktewater, verlies van bodemvruchtbaarheid en achteruitgang van onze drie natuurgebieden, de parels en economische steunpilaren van onze gemeente.

Overstromingen van spoelwater bij een lelieteler uit Vledder in een waardevol natuurgebied in november en december 2017 staan nog vers in ieders geheugen⁶.

Doordat lelies tot de hoog-salderende (= veel geld opbrengende) teelten zijn ingedeeld, mag er ook in zeer droge tijden water worden opgepompt voor beregening. Door verdamping en afvoer via drainage naar het oppervlaktewater verdwijnt er kostbaar grondwater. Het leidt tevens tot nog meer vervuiling van het oppervlaktewater, verdere verdroging van natuur en nog snellere inklinking van veengrond.

Bioloog:

"Ik woon in een boerderij, in een prachtig landschap met veel natuur, voor zover het oog reikt. Maar toch vind ik het te stil. Stiller dan ik verwacht had. Ik verwacht meer insecten, meer vogels, meer vleermuizen. Waarom gaan de steenuiltjes hier zelfs achteruit? Waarom heb ik geen last van vliegen en muggen? Ik zie te weinig zwaluwen. Ik ken het van vroeger. Het zouden er meer moeten zijn. Ik vermoed de onzichtbare werking van overbemesting en bestrijdingsmiddelen. We weten inmiddels dat het Korhoen, die hier ook ooit algemeen voorkwam, niet uitsterft door te weinig leefgebied, maar zoals onderzoek aan de laatste populatie in Salland laat zien, door vermesting, verzuring en bestrijdingsmiddelen, en daardoor te weinig insecten (voedsel)."

⁶ <https://www.dvhn.nl/drenthe/Zorgen-over-in-natuur-beland-spoelwater-van-lelieteler-in-Vledder-22772104.html>

Lelies al voor 75% biologisch?

Lelietelers verkondigen regelmatig op sociale media en hun vakbladen dat ze “al voor 75% biologisch zijn”^{7 8}. Dat zou komen door de minerale olie die biologisch zou zijn en een SKAL-keurmerk zou hebben. De sector geeft hiermee een incorrect beeld van de werkelijkheid. De olie heeft geen SKAL-keurmerk, gewasbeschermingsmiddelen worden niet door SKAL gecertificeerd (door ons gecheckt bij SKAL). Minerale (paraffine) olie wordt inderdaad in kleine hoeveelheden gebruikt in de biologische landbouw, maar dat maakt de lelieteelt natuurlijk niet biologisch. De term biologisch is een beschermde term. Een product mag alleen biologisch heten als het proces waaruit het voortkomt biologisch gecertificeerd is. Van de 125 kg chemische gewasbestrijding⁹ die jaarlijks in de lelieteelt gebruikt wordt is 93 kg minerale olie. Dan wordt nog steeds 32 kg pesticiden gebruikt waarmee de lelieteelt nog steeds in de top van de lijst staat van meest pesticiden-intensieve teelten.

Transport

Last is er van het vele zware landbouwverkeer dat zich door de dorpen en langs kleine (zand) weggetjes ronkend van lelieteler naar de leliepercelen voortbeweegt. De imposante voertuigen rijden in het seizoen volgeladen met bestrijdingsmiddelen en in de oogsttijd met ladingen grond en bollen heen en weer. Als je pech hebt een paar duizend keer per jaar als de weg waar je aan woont de kortste route is van leliebedrijf naar lelieveld. Heen en weer, heen en weer, heen en weer.

Inwoner langs lelieroute:

“Toen ik hier 19 jaar geleden kwam wonen was de dorpsstraat een rustige doorgaande weg, waar af en toe een auto of een tractor voorbij kwam. Nu is het veel drukker, vooral in de oogsttijd van de bollenboeren, die hier in de buurt hun percelen hebben liggen. Dan begint het 's morgens al om een uur of zes. Je hoort de tractor al van verre aan komen, het geluid zwelt aan, dan rijden ze voorbij je huis. De tractoren zijn groot en hebben ook nog eens een grote laadbak, dus het huis staat te trillen. Op topdagen komt er om de 5 á 6 minuten een tractor voorbij, soms moeten ze elkaar passeren in de straat, waar deze niet op berekend is, dus dan wordt de berm kapot gereden. Dit ging afgelopen herfst dagen achter elkaar door, tot 's avonds laat. Het was voor mij een reden om mijn huis te ontvluchten, ik kon er niet meer tegen.”

Historische essen en archeologie

In Drenthe zijn de essen aangemerkt als gebieden van hoge archeologische waarde. Hier mag zonder vergunning niet afgegraven worden. Door de intensieve teelt van lelies wordt

⁷ <https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2018/07/26/lelieteelt-gebruikt-75-procent-biologische-middelen>

⁸ <https://www.ltonoord.nl/sector/glastuinbouw/glastuinbouw/nieuws/2018/07/27/reactie-op-cbs-cijfers-gewasbescherming>

⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/30/landbouw-gebruikt-5-7-miljoen-kg-chemische-middelen>

het reliëf van de essen aangetast en veranderd. Daarbij kunnen archeologische waarden worden vernietigd. In de bouwvoor kunnen zich veel kleine mogelijk belangrijke vondsten zoals scherven van aardewerk en bewerkte vuurstenen bevinden. Deze worden meegenomen, uitgezeefd en weggegooid. Hiermee wordt mogelijk waardevolle vondsten vernietigd.

Amateur archeoloog:

"Soms is er een opgraving, zoals in 1956 op de es van Lhee, waar men 2 trechter-bekers vond, aardewerk uit brons- en ijzertijd, sporen van een boerderij met een heg eromheen, uit de 1e eeuw na Chr.

Ook kun je op hoogtekarten nu nog oude akkertjes zien in het landschap, het bekendst zijn daarbij de bijzondere raatakkercomplexen uit de ijzertijd. Uitgerekend de akker waarvan we weten dat die archeologisch heel belangrijk is, de plek van de opgraving uit 1956, zal volgend jaar vol lelies staan...."

Het kernprobleem

Goed beschouwd zijn alle klachten en zorgen van de burgers in essentie terug te voeren op één groot kernprobleem: de snelle maar sluipende groei van een vervuilende agro-industrie die op geen enkele wijze gereguleerd is. Een industrie waarvan het 'industrieterrein' zich niet op één locatie bevindt maar verspreid ligt over de hele gemeente en een groot deel van Drenthe. Een industrie die jaarlijks dus 125 kg bestrijdingsmiddelen per ha gebruikt en een enorme transportbeweging veroorzaakt. In het voorjaar en de zomer worden het pootgoed en de bestrijdingsmiddelen naar de teeltpercelen gereden. Tijdens de oogst (van september tot kerst) wordt met de bollen een flinke laag grond van het teeltperceel afgeschraapt en getransporteerd naar de teler waar gespoeld en gezeefd wordt. Vervolgens worden de aarde en spoelslib weer teruggebracht naar het lelieperceel, vaak vele kilometers verderop.

Uit de verschillende gegevens van het CBS kunnen we afleiden dat in 2018 in Drenthe 50 bedrijven met een oppervlakte van 2084 hectare bloembollen en knollen jaarlijks circa 265.000 kg bestrijdingsmiddelen, waaronder minerale olie, in het milieu brengen.

Bron: CBS info van 20 november 2018 :

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80781ned/table?ts=1547690026181>

Hoe kon het zover komen?

Zo'n 20 jaar geleden zochten tulpentelers uit de bollenstreek naar nieuwe gronden. Op de geestgronden achter de duinen in Noord- en Zuid-Holland worden van oudsher bloembollen geteeld. Hierdoor is de pathogenen-druk echter dusdanig toegenomen dat steeds meer bestrijdingsmiddelen nodig zijn tegen allerlei ziekten veroorzaakt door bacteriën, aaltjes, schimmels, insecten, enz. De schone gronden in onze gemeente hadden dat nadeel (nog) niet. Deze bollentelers lieten hier door landbouwmechanisatiebedrijven de door hen aangeleverde leliebolletjes in gepachte grond poten, verzorgen, oogsten, spoelen en terugbrengen naar Holland. Aangestoken door de winst gingen een paar Drentse boeren op eigen risico ook tulpen en lelies kweken. Het waren innovatieve pioniers. Kleine gemengde bedrijven met grond dichtbij de boerderij begonnen te groeien en zich als een olievlek uit te

breiden. De telers beseften dat ze een goudmijn hadden gevonden. Ze werken hard, verdienen goed en investeren; gronden worden gepacht of aangekocht, tractoren, spoelsystemen en andere werktuigen aangeschaft. De boerderijtjes werden afgebroken en villa's met grote schuren en loodsen kwamen er voor in de plaats. De percelen waar geteeld wordt liggen steeds verder weg, niet zelden meer dan 15 km van het bedrijf. Op hun websites roepen lelietelers andere boeren en particulieren op om grond aan hen te verhuren.

Geen visie, geen beleid

De meeste bestuurders hebben zich onvoldoende afgevraagd of het landschap, het wegnnet, de bodem, het grondwater, de natuur, de vogels, de insecten, de mensen die hier wonen de enorme impact van deze teelten wel aankonden. Voor hen valt het onder gewone gangbare landbouw. In Westerveld werd in 2018 op 423 hectare lelie, gladiool, chrysant, pioenroos en tulp geteeld. Dit is 31% meer dan in 2017. In 2019 zullen naar verwachting weer meer hectares voor deze sierteeltgewassen in gebruik zijn. Dat is voor komend jaar weer duizenden kilo's bestrijdingsmiddelen en minerale olie.

Er zullen wederom duizenden ritten met grote landbouwvoertuigen worden gemaakt van het moederbedrijf naar de percelen en vice versa. Uiteindelijk worden de lilibollen geëxporteerd naar landen als China, Japan, Taiwan en Vietnam.

Bewoners hebben nooit een mening of zienswijze kunnen geven of ze wel zo'n industrie in de achtertuin willen hebben, het gebeurde gewoon. Als zich nu een bedrijf zou willen vestigen op een bedrijventerrein met net zoveel zwaar transport, net zoveel chemische stoffen en net zoveel impact op de omgeving, dan zou het waarschijnlijk nooit een vergunning krijgen.

Ruimtelijke ordening schiet tekort

De grondgebonden melkveehouderij is verreweg de meest voorkomende vorm van agrarisch bedrijf in onze gemeente. Het beeld dat daarbij hoort is een boerderij met stallen op een bedrijfskavel waar omheen de weilanden (en eventuele maisakkers) liggen. Transport t.b.v. het bedrijf speelt zich af op het erf of vandaar naar de nabijgelegen percelen, veelal over eigen grond. Akkerbouwbedrijven hebben een deel van de percelen soms op enige afstand, maar ook hier overwegend het grondgebonden beeld. De regelgeving binnen de agrarische bestemmingen van het Bestemmingsplan Buitengebied is hierop gebaseerd.

Vanwege hun afwijkende bedrijfsvoering is deze regelgeving niet zonder meer bruikbaar voor bollenbedrijven. Bijvoorbeeld:

- De eerder beschreven transportbewegingen nodig voor de bollenteelt zijn niet op het erf noch op eigen grond, maar vrijwel volledig over de openbare wegen.
- De teelt vindt plaats op steeds wisselende percelen, veelal op gepachte grond maar inmiddels wat vaker op eigen grond.
- Bij vergunningverlening wordt bij uitbreiding van een veehouderij gelet op de stikstof-emissie; bij de bollenbedrijven heeft toename van het areaal gevolgen voor de NOx-emissie. maar bollenbedrijven hoeven bij uitbreiding geen Wetnatuurbescherming-vergunning te hebben. Dat is niet eerlijk.

- De grondprijzen zijn voor de melkveehouders met de lage melkprijs niet meer op te brengen terwijl de bollentelers dankzij hogere inkomens dat wel kunnen. Het gevolg is een ruimtelijke ordening waarin geen goed evenwicht is tussen de belangen van bollentelers en die van andere bedrijven en burgers.

Gemeente Westerveld

De gemeente Westerveld heeft de verantwoordelijkheid afgewenteld op de burger: begrip kweken tussen telers en omwonenden zou voldoende zijn. Na een rumoerige bijeenkomst in het gemeentehuis in maart 2014, waar voor- en tegenstanders van de bollenteelt woedend tegenover elkaar stonden, werd een overleggroep gestart. Toen resultaat uitbleef, werd een dure mediator ingehuurd. De gemeente sloeg daarmee de plank mis. Dat burgers en telers elkaar begrijpen en aardig vinden zou mooi zijn, maar hun tegengestelde belangen worden daarmee niet verzoend. De gemeente had beleid moeten ontwikkelen om draaglast en draagkracht in balans te houden.

De groei van een lelie-imperium

Maar dat is niet gebeurd.... en ondertussen bouwen de bollentelers voortvarend verder aan hun imperium. Het gemiddelde inkomen van een bollenbedrijf over het jaar 2017 wordt geraamd op 140.000 euro ¹⁰ Door de grote winsten kunnen ze steeds meer investeren in de aankoop van grond. Veeboeren hebben het moeilijk en verpachten graag hun land aan bollentelers vanwege de hoge opbrengsten. Stoppende boeren verkopen grond aan hen. Op de es van Uffelte staan lilies. Ook op de es van Dwingeloo en op de es van Leggeloo. In het gebied rond Vledderveen verschijnen steeds meer lievalden. Er zijn veel lievalden die pal naast burgerwoningen, campings, drinkwaterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebied, biologische landbouwgronden en Natura2000gebieden liggen.

Versnipperd toezicht en gebrek aan handhaving

Gemeente, provincie en rijk hebben geen totaalvisie of vergezicht op deze intensieve industrie. Wie last heeft van bestrijdingsmiddelen kan klagen op een milieuklachtenlijn of bij de Nederlandse voedsel en waren autoriteit (NVWA). Wie last heeft van tractoren kan dat melden bij de politie of de wegbeheerder. De provincie gaat over de stikstofemissies van bedrijven, maar negeert die van bollenbedrijven. De gemeente gebruikt de mogelijkheden van het bestemmingsplan niet. Het Waterschap staat het slaan van nieuwe waterputten toe en het oppompen van 60 m3/uur, maar ziet niet toe op het gebruik en het weer opheffen van de put. De provincie sluit verdroging van natuur door drainage ten onrechte uit. Idem een negatief effect van bestrijdingsmiddelen. Niemand heeft zicht op het totale gebeuren. De overheid blijft volhouden dat lilieteelt reguliere akkerbouw is.

Duurzame landbouw

Het is vijf voor twaalf: er moet NU paal en perk gesteld worden aan de aan bestrijdingsmiddelen verslaafde industriële landbouw in Westerveld. De gemeente moet met een visie

¹⁰ Agrimatie WUR 2018

Onderwerp		Regio's		Perioden				
		Westerveld						
		2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018*
Tuinbouw open grond								
Oppervlakte								
Bloembollen en -knollen	are	11 348	17 952	19 841	33 141	32 847	32 348	42 359
Aantal bedrijven								
Bloembollen en -knollen	aantal	10	6	5	6	7	7	6

Bron: CBS